

POSTANOWIENIE

Dnia 30 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z wniosku Powiatu W. - Zarządu

Dróg Powiatowych w W.

z udziałem W. W., M. M. i Ł. M.

o rozgraniczenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 30 czerwca 2022 r.,

zażalenia uczestnika postępowania W. W.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 29 września 2021 r., sygn. akt I Ca (...),

uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie II (drugim).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 29 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Ł. odrzucił wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia tego Sądu z 1 września 2021 r., z uwagi na to, że jest ono niezaskarżalne (I) oraz odrzucił skargę kasacyjną wniesioną przez uczestnika postępowania W. W. jako nieopłaconą (II).

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że postanowieniem z 1 września 2021 r. zwolniono uczestnika W. W. od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych w części, tj. w zakresie opłaty od skargi kasacyjnej powyżej kwoty 1250 zł (I), zaś w pozostałym zakresie wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych został oddalony (II).

Orzeczenie to zostało doręczone pełnomocnikowi uczestnika postępowania 15 października 2021 r., z tym że strona skarżąca po jego doręczeniu, wiedząc o zakresie zwolnienia jej od kosztów sądowych, nie opłaciła skargi kasacyjnej. W związku z tym skarga kasacyjna jako nieopłacona została odrzucana na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Stosownej oceny, co do nieopłacenia skargi kasacyjnej, nie zmienia okoliczność, że pismem z 23 września 2021 r. W. W. wystąpił z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z 1 września 2021 r., w którym rozstrzygnięto w przedmiocie zgłoszonego przez niego wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Wniosek ten podlegał odrzuceniu, bowiem postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej wydane przez sąd drugiej instancji nie jest zaskarżalne i w związku z tym nie jest uzasadniane (art. 357 § 2¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.).

Uczestnik postępowania W. W. zaskarżył zażaleniem postanowienie Sądu Okręgowego w Ł. z 29 września 2021 r. w części dotyczącej rozstrzygnięcia zawartego w punkcie drugim, wskazując na bezpodstawne odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia. Ponadto we wniesionym zażaleniu, powołując się na art. 380 w zw. z art. z art. 398²¹ k.p.c., zawarł wniosek o przeprowadzenie przez Sąd Najwyższy kontroli niezaskarżalnego postanowienia Sądu Okręgowego w Ł. z 1 września 2021 r., którym częściowo został oddalony jego wniosek o zwolnienie go od kosztów sądowych. Skarżący podniósł, że w sprawie korzystał ze zwolnienia od kosztów sądowych, a na etapie postępowania kasacyjnego jego sytuacja majątkowa i osobista nie uległa zmianie. W związku z tym również Sąd Okręgowy powinien orzec o jego zwolnieniu w całości od obowiązku uiszczenia odpłaty sądowej od wniesionej skargi kasacyjnej.

Postanowieniem z 29 kwietnia 2022 r. Sąd Najwyższy na podstawie art. 92 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904) zażądał od Sądu Okręgowego w Ł. sporządzenia pisemnego uzasadnienia postanowienia tego Sądu z 1 września 2021 r.

Sąd Okręgowy w Ł. w uzasadnieniu postanowienia z 1 września 2021 r., sporządzonym na żądanie Sądu Najwyższego, wskazał, że błędnie ustalił

wysokość opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 2000 zł, uznając, iż skarga kasacyjna podlega opłacie takiej, jak w sprawie o zasiedzenie, mimo że została wniesiona w sprawie o rozgraniczenie, w której należna opłata od skargi kasacyjnej powinna wynosić 200 zł (art. 39 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c.). Jednocześnie Sąd Okręgowy wyjaśnił, że przyczyną zwolnienia uczestnika postępowania jedynie od części należnej opłaty od skargi kasacyjnej (powyżej kwoty 1250 zł) była ocena jego sytuacji majątkowej. Uczestnik osiąga bowiem stały dochód w łącznej wysokości 1483 zł. Jest również właścicielem nieruchomości rolnych położonych we wsi W. P. i W. W.. W związku z tym nie można uznać, że nie posiada on źródeł utrzymania i znajduje się w niedostatku. Jest on osobą zdrową, samotną i nie posiadającą nikogo na utrzymaniu, zaś koszty bieżącego utrzymania nie są na tyle wysokie, aby wyłączały możliwość jego częściowej partycypacji w opłacie od wniesionej skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na postanowienie Sądu Okręgowego z 1 września 2021 r. o oddaleniu wniosku o zwolnienie uczestnika od opłaty sądowej od skargi kasacyjnej nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego ze względu na treść art. 394¹ k.p.c. Dopuszczalne jest natomiast wniesienie do Sądu Najwyższego zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi kasacyjnej (art. 394¹ § 1 k.p.c.). Zawarty w tym zażaleniu zarzut naruszenia art. 102 ust. 1 u.k.s.c. w swej istocie skierowany jest przeciwko niezaskarżalnemu postanowieniu Sądu Okręgowego w Ł. z 1 września 2021 r., które niewątpliwie miało wpływ na wynik sprawy, bowiem stanowiło podstawę do odrzucenia skargi kasacyjnej wniesionej. W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest jednak stanowisko, że postanowienie sądu drugiej instancji, na które nie przysługuje zażalenie, może być przedmiotem kontroli Sądu Najwyższego na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. (por. m.in. postanowienie z 8 marca 2000 r., I CZ 259/99, Biul. SN 2000, nr 7, poz. 8, z 15 stycznia 2001 r., II CZ 197/04, nie publ., z 21 listopada 2001 r., I CZ 165/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 102, z 23 września 2004 r., III CZ 71/04, nie publ.). Warunkiem przeprowadzenia stosowanej kontroli – zgodnie z dyspozycją art. 380 k.p.c. – jest zawarcie w zażaleniu wniosku o rozpoznanie tego

postanowienia (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 2004 r., III CZ 71/04, nie publ. oraz z 3 marca 2005 r., II CZ 197/04, nie publ.). Wniosek taki, w przypadku środków zaskarżenia wnoszonych przez profesjonalnych pełnomocników, powinien być jednoznacznie sformułowany, gdyż nie ma podstaw do przypisywania im treści wprost w nich nie wyrażonych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 października 2006 r., I CZ 81/06, nie publ.).

W zażaleniu został zawarty wniosek skarżącego o przeprowadzenie, na podstawie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., kontroli postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego w części wniosek skarżącego o zwolnienie go od kosztów postępowania kasacyjnego, tym samym Sąd Najwyższy jest uprawniony do badania jego zasadności. Przy czym Sąd Najwyższy w ramach art. 380 k.p.c. nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 27 czerwca 2017 r., II CZ 50/17, nie publ. oraz z 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, nie publ.).

W następstwie zmiany systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym polegającej na przekształceniu kasacji w skargę kasacyjną będącą środkiem zaskarżenia od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji, konieczne jest ponowne rozważenie kwestii zwolnienia strony (uczestnika) od kosztów sądowych, po wydaniu przez ten sąd wyroku lub postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, na które przysługuje skarga kasacyjna. Uprawomocnienie się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, równoznaczne jest bowiem z jego zakończeniem i oznacza odpadnięcie celu przyznania zwolnienia od kosztów sądowych, gdyż rozstrzygnięcie przez sąd o kosztach postępowania w tym orzeczeniu powoduje bezprzedmiotowość wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (por. uchwała Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 112). Zatem Sąd rozpoznając wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym jest zobowiązany dokonać oceny zgłoszonego wniosku na dzień orzekania, niezależnie od tego, że wnioskodawca, w toku postępowania w sprawie

przed sądami powszechnymi, korzystał ze zwolnienia z kosztów postępowania w całości lub części.

Powyższe założenia koncepcyjne dotyczące rozstrzygania o obowiązku ponoszenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej nie oznaczają marginalizowania znaczenia uprzednio wydawanych w sprawie rozstrzygnięć odnoszących się do istnienia i zakresu obowiązku fiskalnego strony (uczestnika) postępowania. Wielokrotnie już wyjaśniano w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że sąd orzekający o zwolnieniu od opłaty od skargi kasacyjnej nie jest związany uprzednio wydawanymi w sprawie orzeczeniami zwalniającymi skarżącą stronę (uczestnika postępowania) od kosztów sądowych, ale w sytuacji, w której na wcześniejszych etapach postępowania przyznano jej zwolnienie od kosztów, to odmowa udzielenia takiego zwolnienia w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, iż położenie strony (uczestnika postępowania) uległo w jakimś aspekcie zmianie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 kwietnia 2021 r., V CZ 10/21, nie publ., z 14 października 2005 r., III CZ 77/05, nie publ., z 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, nie publ., z 28 maja 2013 r., V CZ 12/13, nie publ., z 27 listopada 2013 r., V CZ 61/13, nie publ., z 13 lutego 2015 r., II CZ 91/14, nie publ., z 10 listopada 2016 r., IV CZ 45/16, nie publ., z 26 stycznia 2018 r., II CZ 95/17, nie publ., z 14 listopada 2019 r., I CZ 76/19, nie publ. i z 5 grudnia 2019 r., I CZ 99/19, nie publ.).

Z uzasadnienia postanowienia z 1 września 2021 r. nie wynika, aby Sąd Okręgowy dostrzegł zmiany w sytuacji majątkowej skarżącego uczestnika postępowania w stopniu, który uzasadniałby modyfikację dotychczas przyjmowanej wobec niego oceny w zakresie zdolności ponoszenia obowiązków fiskalnych związanych z rozpoznawaną sprawą. Tymczasem w sprawie zakończonej postanowieniem kwestionowanym w skardze kasacyjnej uczestnik został zwolniony postanowieniem z dnia 30 października 2020 r. (k. 270) od kosztów sądowych w części, tj. w zakresie opłaty sądowej od wniosku o doręczenie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem. Poza tym, odwołując się do zasad doświadczenia życiowego uzasadniony jest wniosek, że deklarowana przez uczestnika postępowania wysokość miesięcznych dochodów pozwala mu jedynie na zaspokojenie

elementarnych potrzeb życiowych przy braku dodatkowych – według jego oświadczenia majątkowego - dochodów z posiadanych nieruchomości. Sąd Okręgowy nie uwzględnił także wynikających z oświadczenia okoliczności – których prawdziwości także nie zakwestionował – iż uczestnik postępowania spłaca zadłużenie, a ponoszone przez niego koszty utrzymania są podwyższone z uwagi na stan zdrowia wymagający zachowania szczególnej diety. Tym samym zarzut naruszenia art. 102 ust. 1 u.k.s.c. podniesiony w zażaleniu był uzasadniony.

Nadmienić również należy, że w uzasadnieniu postanowienia z 1 września 2021 r. Sąd Okręgowy wskazał, iż błędnie ustalił opłatę od skargi kasacyjnej w kwocie 2000 zł uznając, że środek zaskarżenia został wniesiony w sprawie o zasiedzenie. Tymczasem skarga kasacyjna została wniesiona w sprawie o rozgraniczenia i tym samym należna opłata sądowa od skargi kasacyjnej powinna wynosić 200 zł (art. 39 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c.). Konsekwencją tego błędu była odmowa zwolnienia uczestnika od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 1250 zł. W istocie więc na podstawie postanowienia Sądu Okręgowego z 1 września 2021 r. uczestnik został zobowiązany do uiszczenia opłaty wyższej niż wymagana przez właściwy przepis od wniesionej przez niego skargi kasacyjnej.

Z tych względów odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu nieuiszczenia należnej opłaty do skargi kasacyjnej było niezasadne, co uzasadniało uchylenie zaskarżonego postanowienie Sądu Okręgowego w Ł. z 29 września 2021 r. w punkcie II (drugim), o czym orzeczono w sentencji niniejszego postanowienia na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c.